

INSCRIPTII INEDITE DIN ISTROS

DE

D. M. PIPPIDI

Pentru temeiuri expuse în volumul precedent al revistei¹, continuăm în acest număr editarea inscripțiilor din Istros și împrejurimi pregătite spre publicare într-unul din volumele seriei *Histria. Monografie arheologică*, a cărui tipărire, prea mult întârziată, împiedica de mai mulți ani punerea la dispoziția specialiștilor a acestor texte importante, din epoci diferite ale istoriei cetății. După decretul fragmentare tipărite în 1965, se dau acum la iveală în primul rând un grup de inscripții funerare (în cea mai mare parte din perioadele clasică și elenistică), apoi diverse alte documente mai mult sau mai puțin mutilate, dar nu lipsite de semnificație. Un al treilea lot de texte, felurite ca dată și cuprins, se va publica în fasciculul viitor al Studiilor Clasice, ultimul — sperăm — înainte de apariția *Culegerii* integrale a inscripțiilor istriene, la a cărei întocmire se lucrează de mai mulți ani și a cărei redactare se apropie de sfârșit.

INSCRIPTII FUNERARE

1. Muz. Histria, inv. nr. 258 A și B. Două fragmente ale unei stele de marmură vinăță, cu fronton, găsite, unul, în 1952, celălalt în 1958, în sectorul central al cetății, la vest de « Casa romană țirzie » (*Domus*). Înălțimea fragmentelor laolaltă: 65 cm; lățimea: 48 cm; grosimea: 18 cm. În centrul fragmentului superior, încadrat într-un chenar simplu, numele defunctei săpat pe trei rânduri. Pe fragmentul inferior, mai mic, textul epigramei, săpat pe șase rânduri. Înălțimea literelor pe primul fragment: 3 cm (*omicron*: 1,8 cm); pe cel de-al doilea: 1,5 cm (*omicron*: 1,3 cm). Deși cele două bucăți ale stelei se continuă nemijlocit, între ele există o lacună în care a căzut cea mai mare parte din primul vers al epigramei. Partea inferioară a stelei lipsește (fig. 1).

- A *Ηδίστη | Εὐαγόρο | θυγάτηρ
B Τίς θν[ητῶν κραδίης οὕτως ἐκύ] | ρησεν ἀνοίκτου,
 ὅστις ᾤ[ν] | οὐκ ἐπὶ σοί, παρθένε, δάκρυ [χέου] | ;
 ἢ κάλλει κόσμοι τε μολοῦσ' αἰεὶ [ἐλ] | πίδα δόξης,
 *Ηδίστη, πρὸ γάμω[ν] | ὤλεσας ἡλικίαν.

¹ Studii Clasice, VII, 1965, p. 181—196.

R. 4: abia primele cinci semne. — În lacuna r. 5 se disting încă extremitățile inferioare ale literelor. La sfârșit, până înclinată spre dreapta. — R. 8: numele ΗΑΙΣΤΗ e izolat de cuvintele care preced și urmează prin câte trei puncte suprapuse (:). La sfârșit, fără îndoială un Ω.

Întregirile sînt toate ale lui Werner Peek (*Griechische Grabgedichte*, Berlin, 1960, 89), care compară, pentru versurile 4—5, IG, II/III², 12 335,5 urm. și 12 236,7 urm., iar pentru versurile 6 urm., IG, IV (= Kaibel 465), 1.

Traducere:

« Hediste, fiica lui Evagoras. Care dintre muritori a avut parte de o inimă atît de împietrită încît să nu verse lacrimi pentru soarta ta, copilă? Tu, care prin frumusețe și cumînțenie îndreptățeai oricîte nădejdi, Hediste, ți-ai prăpădit tinerețea înainte de a fi atins vremea nuntirii! »

Nici copila dispărută înainte de vreme, nici părintele ei nu ne erau pînă aci cunoscuți din alte inscripții histriene. Evagoras e de altminteri un frumos nume grec, pentru care orice referință ar fi de prisos. Cît privește numele Hediste (superlativ feminin de la ἡδύς, «plăcut, dulce»), chiar dacă nu apare în documentele scrise ale altor orașe de pe țărmul de apus al Mării Negre, își găsește numeroase corespondențe în masculinul Ἡδύς (Odessos: IGB, I, 51 B 4), ori Ἀδύς (Odessos: IGB, I, 112; N. Firatli & L. Robert, *Stèles funéraires de Byzance gréco-romaine*, Paris, 1964, p. 137). Interesul documentului stă astfel în calitatea-i literară și, într-o măsură și mai mare, în vîrsta-i timpurie. Într-adevăr, după scris, ca și după întreaga-i înfățișare, stela Hedistei se poate atribui primei jumătăți a secolului al IV-lea, constituind, împreună cu baza statuii de cult a lui Apollo Tămăduitorul (*Histria IV*, p. 533, nr. 1) și cu unele inscripții funerare publicate mai departe, documentele epigrafice cele mai vechi descoperite pînă astăzi în cetatea de pe țărmul lacului Sinoe.

Ca baza abia citată (care, la rîndu-i, presupune existența unui templu al lui Apollo, sanctuarul de căpetenie al orașului); ca templul lui Zeus Polieus ori celelalte vestigii arhitectonice scoase la iveală în săpăturile din Zona sacră (cf. D. M. Pippidi, în *Dacia*, N.S., VI, 1962, p. 139—156) stela Hedistei vine să întregască, pe un plan diferit, cunoștințele noastre despre viața culturală a Histriei la o dată care, în linii mari, corespunde instaurării în oraș a regimului de democrație sclavagistă. Cu atît mai viu e interesul pe care-l trezește, cu atît mai deosebită semnificația între mărturiile unei epoci încă puțin cunoscută.

O problemă importantă pusă de grupul de stele funerare publicate în acest studiu, și pe care o semnez aci pentru a nu mai fi nevoit să revin asupra-i în paginile următoare, e aceea a locului lor de proveniență, care n-a putut fi decît o necropolă plană situată undeva în vecinătatea orașului, de-a lungul principalei căi de comunicație între centrul urban și teritoriul înconjurător. Această necropolă n-a fost pînă acum identificată și descoperirea ei rămîne una din sarcinile urgente ale cercetărilor viitoare. Pînă atunci, stabilirea faptului că un asemenea loc de îngropare a existat și că, judecînd după calitatea stelilor ce-l împodobeau, trebuie să fi slujit măcar unei părți din familiile fruntașe ale orașului — reprezintă o informație prețioasă, într-un moment cînd caracterul și vechimea necropolei tumulare din vecinătatea Histriei continuă să facă obiectul unor studii amănunțite (cf. P. Alexandrescu și V. Eftimie,

în Dacia, N. S., III, 1959, p. 143—164; P. Alexandrescu, în Klio, XLI, 1963, p. 257—266; id., în *Histria. Monografie arheologică*, vol. II, p. 133—294).

2. Muz. Histria, inv. nr. 371. Douăsprezece fragmente inegale ale unei plăci de calcar descoperite în campania 1958, în preajma basilicii creștine de lângă poarta mare a cetății. Piatra fiind ruptă în toate părțile, nu mai putem cunoaște nici forma, nici dimensiunile-i inițiale. Înălțimea inscripției reconstituite: 55 cm; lățimea: 57 cm. Înălțimea literelor: 5—6 cm (fig. 2).

Ἡγή[σ]ανδρος
Ἀλεξανδρος

R. 1: primul Σ stricat de ruptură, totuși sigur.

Traducere:

« Hegesandros, fiul lui Alexandros ».

Inscripția funerară a unui histrian până aci necunoscut, fără îndoială din prima jumătate a sec. IV î.e.n. Vechimea documentului e pusă în lumină nu numai de particularitățile lui paleografice (sobrietatea ductului, aspectul « pătrat » al literelor), dar și de genitivul în -o al patronimicului (care avea să dureze în textele milesiene până spre jumătatea secolului al IV-lea: Gärtchen-Hoffmann, în SGDI, IV, 2, p. 933; B. Bondesson, *De sonis et formis titulorum Milesiorum Didymaeorumque*, Lund, 1936, p. 139; cf. p. 83 e) și de numele defunctului, frecvent întâlnit în Ionia din epoca arhaică până în cea elenistică. Cu titlu de exemple, cf. SGDI, 5313, 5463, 5477 și, mai ales, 5504 — din Milet —, poate încă din sec. VII î.e.n.

3. Așchie de marmură ruptă sus, jos și la stînga, descoperită nu se știe cînd, nici în ce împrejurări, astăzi pierdută. Din această pricină nu se pot da aci dimensiunile fragmentului, nici înălțimea literelor. Fotografia care ne-a păstrat amintirea inscripției e totuși destul de bună pentru a ne permite să afirmăm că se poate atribui fără ezitare primei jumătăți a sec. al IV-lea (fig. 3).

— — — — ΣΙΗ
[? Ἀντί]πατρο
[γυ]νή.

În r. 1, prima literă e fără îndoială Σ: se vede limpede nu numai jumătatea inferioară a literei, dar și vârful unghiului ei superior. A doua literă păstrată e tot atît de sigur *iota*; hasta verticală fiind de aceeași înălțime ca hastele lui H, nu ne putem gândi că am avea înaintea noastră un T. — R. 2: marginea dreaptă pare intactă. — Din r. 3, ceea ce am dat.

Inscripția funerară a unei necunoscute. Nici propriu-i nume, nici acel al soțului nu pot fi întregite decît cu o margine de incertitudine. Oricum, genitivul în -o al numelui din r. 2 confirmă datarea întemeiată pe elemente paleografice.

4. Muz. Histria, inv. nr. 78. Placă dreptunghiulară de marmură ruptă la dreapta și jos, descoperită nu se știe unde, între 1928 și 1941. Dimensiuni: 11 × 27 × 8 cm. Înălțimea literelor: 5 cm (*omicron* și *theta* numai 4 cm) (fig. 4).

Θόας
Ἡρόδ[ο]ς[το].

R. 1: *sigma* în parte distrus, dar sigur.

Traducere:

« Thoas, fiul lui Herodotos ».

În continuarea inscripției — cit se poate judeca, funerară — au fost poate înșirate și numele altor membri ai aceleiași familii. Ca vreme, documentul se situează alături de inscripțiile precedente: începutul sec. IV î.e.n. Pentru genitivul în -o, restituit în r. 2, vezi comentariile la nr. 2 și 3.

5. Muz. Histria, inv. nr. 55. Bloc paralelipipedic de calcar, ușor vătămat la colțurile din dreapta ale feței scrise, descoperit nu se știe în ce împrejurări înainte de 1941. Dimensiuni: 32 × 66 × 67 cm. Înălțimea literelor: 4—5 cm (fig. 5).

Ἡρωνυμος
Διαγόρου

Traducere:

« Heronymos, fiul lui Diagoras ».

Ca toți precedenții, defunctul e necunoscut în prosopografia histriană, unde, de altă parte, nici numele Heronymos, nici patronimicul Diagoras nu par să fi avut o mare răspîndire (aceeași situație și în celelalte colonii de pe țărmurile de vest și de nord ale Mării Negre).

După scris, ca și după genitivul în -OY, documentul pare să dateze de pe la jumătatea sec. IV î.e.n.

6. Muz. Histria, inv. nr. 257. Fragment dintr-o stelă de calcar cu fronton și acrotere, ruptă sus, jos și la dreapta, descoperită în campania 1952 în Sectorul T al cetății. Dimensiuni: 23 × 18 × 9 cm. Înălțimea literelor: 3 cm (fig. 6).

Εὐηνωρπ[ίδης?]
 Ἀριστ[οκλέους] *sine* — ονίκου]

La sfîrșitul r. 1, Π sigur, deși bara transversală a literei se confundă oarecum cu linia inferioară a cornișei. — La sfîrșitul r. 2, urma vagă a unei litere rotunde.

Traducere:

« Evenorpidēs (?), fiul lui Aristocles (sau Aristonikos?) ».

Singura problemă pe care o pune piatra de mormînt (în afara numelor ce nu pot fi întregite cu destulă certitudine) e aceea a datei, în privința căreia indicațiile scrisului nu-s nici ele suficient de limpezi. Considerate în parte, aspectul literelor le apropie de epitafele din sec. IV publicate în paginile precedente; în ansamblu, inscripția apare totuși stîngace, comparată cu ductul sigur și gravura profundă a numerelor 1—4.

7. Muz. Histria, inv. nr. 339. Bază paralelipipedică de calcar, descoperită în campania 1955, în stratul cel mai recent al Zonei sacre. În ansamblu bine conservată, piatra e vătămată mai ales pe fața-i superioară. Dimensiuni: 33 × 75 × 50 cm. Înălțimea slovelor: 3 cm (*omicron* și *omega* egale cu celelalte litere) (fig. 7).

Ἑστιαῖος
Μοιροδώρου

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

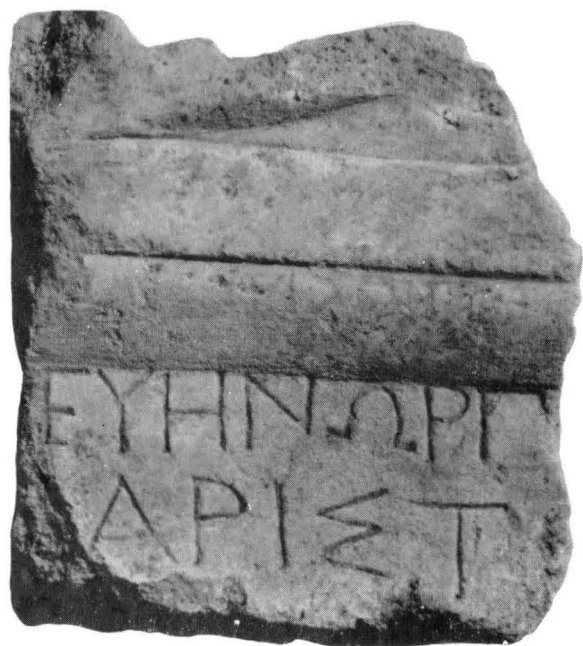

Fig. 7

Fig. 8

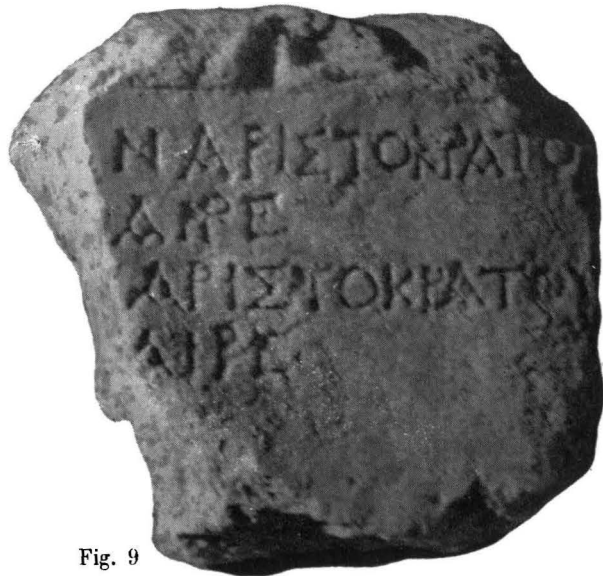

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

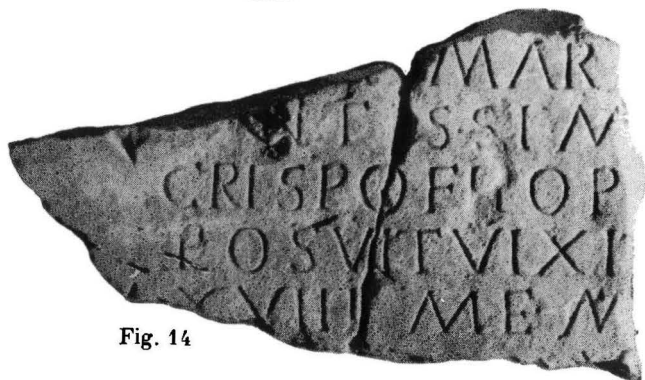

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

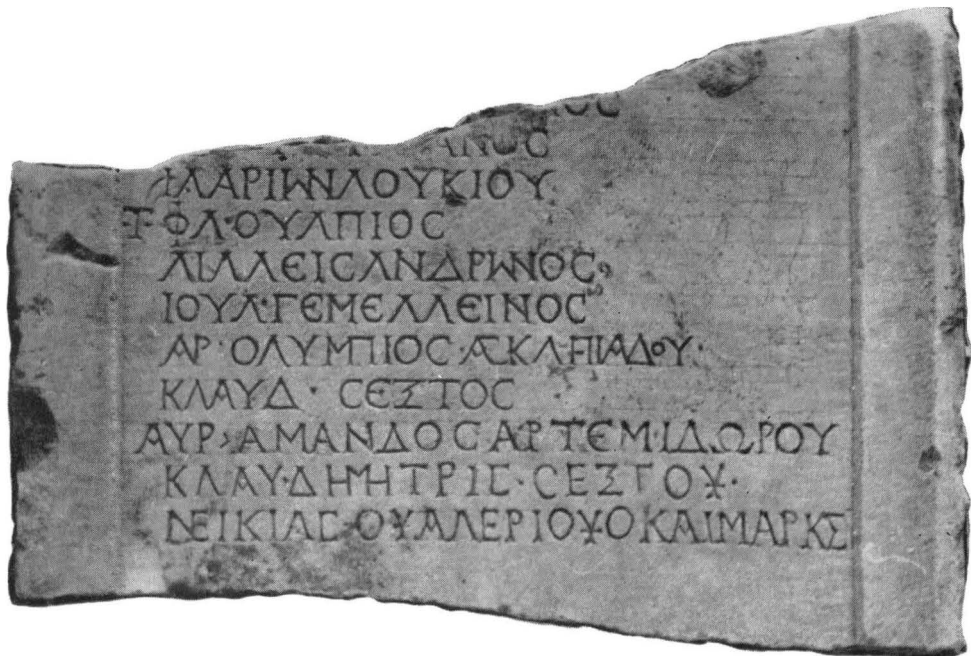

Fig. 20

Fig. 21

Traducere:

« Hestaios, fiul lui Moirodoros ».

Numele și patronimicul — amîndouă teofore — sînt curat grecești (pentru Ἑστιαῖος, foarte frecvent în coloniile ioniene ale Mării Negre, vezi L. Robert, în Rev. Phil., XXXIII, 1959, p. 212, și RÉG, LXXIV, 1961, p. 265). După scris, din sec. III î.e.n.

8. Muz. Histria, inv. nr. 344. Bloc paralelipipedic de calcar rupt în două bucăți inegale, ușor vătămat la stînga și la dreapta, descoperit în campania 1959 în Zona sacră. Pe fața superioară, adîncitură informă despre care e greu de spus dacă servea la fixarea unei stele (poate a unui relief) sau avea o altă destinație. Dimensiuni: 33 × 63 × 43 cm. Înălțimea literelor: 4 cm (*omicron* mai mic). După scris, din sec. III î.e.n. (fig. 8).

Ναυσικλῆς Λέοντος

Primul N, în parte distrus dar sigur. Tot așa, la sfîrșitul numelui, grupul -HΣ, din care nu s-a păstrat decît jumătatea inferioară a literelor.

Traducere:

« Nausicles, fiul lui Leon ».

Blocul reprezintă fie o piatră funerară, fie, mai curînd, baza unei stele care a putut fi fixată în cavitatea de pe fața lui superioară. Asemenea lăcașuri pentru stele și alte ἀναθήματα s-au găsit în număr mare în jurul altarului lui Zeus Polieus din Zona sacră, și n-ar fi exclus ca inscripția ce ne reține atenția, descoperită în același sector (e adevărat, la o adîncime diferită) să fi fost cîndva expusă alături de decretul publicat în Studii Clasice, III, 1960, p. 56.

9. Muz. Histria, inv. nr. 108. Fragment dintr-o stelă de marmură ruptă sus, jos și la stînga, descoperită nu se știe în ce împrejurări, între 1928 și 1941. Imediat deasupra textului se disting urmele cornișei distruse. Dimensiuni: 18 × 19 × 12,5 m. Înălțimea literelor: 1,5 cm. După caracterele paleografice, din sec. I î.e.n. sau I e.n. (fig. 9).

— — — N Ἀριστοκράτο[υ]
[χ]αῖρε
— — — / Ἀριστοκράτου
[χ]αῖρε

R. 1, înaintea lui N, vagi urme dintr-o literă care ar putea fi Ω. La sfîrșit, Υ a căzut în ruptură. — R.2, înaintea lui A, brațele înclinate din dreapta ale lui X. — R. 3, înainte de A, o linie verticală, poate hasta dreaptă a unui H?

Traducere:

« . . . , al lui Aristocrates, fii fericit ! . . . , al (poate a) lui Aristocrates, fii fericit (fericită) ! ».

Inscripție funerară, poate a doi frați, poate a unui frate și a unei surori. Numele părintelui, rar în onomastica histriană, nu se mai întîlnește decît la începutul sec. III e.n., în inscripția hymnozilor învingători din zilele lui Severus Alexander (SCIV, V, 1954, p. 93, nr. 6 = *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1958, p. 197—212.

10. Muz. Histria, inv. nr. 53. Cip de calcar retezat aproximativ la jumătate din înălțimea inițială, pentru a fi folosit ca material de construcție, găsit nu se știe când și în ce împrejurări. Înălțimea: 108 cm; lățimea: 76 (65) cm; grosimea: 61 cm. Înălțimea literelor: 3,5 cm. O dată cu cornișa superioară, ruptă încă din antichitate, pentru a se face mai lesnicioasă reîntrebuințarea pietrei, au fost ciocănite și iremediabil distruse primele versuri ale epigramei, fără să putem spune câte. Altele s-au pierdut prin tăierea blocului la nivelul actualului r. 6. Numeroasele ligaturi, *sigma* dreptunghiular și *omega* în chip de W datează inscripția către sfârșitul sec. II sau în primii ani ai sec. al III-lea e.n. (fig. 10).

— — — — —
 [οὐ μόνον — υ υ — υ υ — υ υ — υ υ υ] μνεῖ.
 Εἰς τρος ὅλος Μεί[κου?] / τὸ φιλόξενον ἦθος ἀνυ/μνω.
 Ζῶν εἶχεσ βίον ἡδύν, / ἔχεις καὶ νῦν ἀμέριμνον//,
 μηκέτι φροντίζ[ω]ν που[λν] / υ υ — υ υ — υ] .

Întregirile sînt ale lui Werner Peek, care la sfîrșitul r. 2 propune și κλει[ζων]; dar MEI mi se pare sigur. — În ultimul rînd, după ΦPONTI, spațiu pentru circa trei litere, apoi ΠOY citeț.

Traducere:

«... Histria întreagă slăvește firea ospitalieră a lui Mikos. Cît ai trăit, ai avut viață plăcută; acum chiar ești lipsit de griji, fără necazuri de vreun fel...»

În versuri stîngace și banale, epigrama laudă meritele modeste ale unui defunct altminteri necunoscut. Numele Μίκος, destul de rar în inscripțiile cetăților grecești de pe țărmul de nord al Mării Negre (L. Zgusta, *Die Personennamen griechischer Städte der nördlichen Schwarzmeerküste*, Praha, 1955, p. 398, § 1082), mai apare la Histria o singură dată, în plîngerea adresată guvernatorului Moesiei Inferioare, către mijlocul sec. II e.n., de locuitorii unui sat din teritoriul rural al cetății (I. Stoian, în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 376, III b, r. 23). În acest din urmă text numele care ne interesează e scris Μίκου (de la un nominativ Μίκκος sau Μίκκας; cf. IGB, I, 381 și III, 1412: Μίκκαλος; SCIV, VII, 1956, p. 347: Μικκαλίων), toate nume grecești aparținînd unui grup format de la μικρός (F. Bechtel, *Die hist. Personennamen des Griechischen*, Halle, 1917, p. 485 — 486), în ciuda încercărilor repetate ale unor cercetători de a vedea în ele nume cariene sau lycaoniene (cf. L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie-Mineure gréco-romaine*, Paris, 1963, p. 56 — 57, cu întreaga literatură a problemei). În legătură cu pretinsul nume «gotic» — Micca — al părintelui lui Maximin Tracul (HA, *Maxim. duo*, I, 5—6), sînt de ținut în seamă rezervele întemeiate ale lui E. Hohl, în RE, X, 854—855, urmat de G. Bersanetti, *Studi sull'Imperatore Massimino il Trace*, Roma, 1940, p. 91—92.

11. Muz. Histria, inv. nr. 63. Altar funerar de calcar, perfect păstrat, descoperit nu se știe în ce împrejurări între 1928 și 1941. Înălțimea: 1,14 m; lățimea (la cornișe): 57 cm; grosimea maximă: 57 cm. Înălțimea literelor: 5,3 cm (fig. 11).

[A]uſidia Auſita
 [u]ſina ſibi poſuit.

R. 1, la început, hasta înclinată din dreapta a unui V. — R. 2, la început, extremitatea superioară a unei haste drepte.

Traducere:

« Aufidia Auita, și-a așezat acest altar încă din viață ».

Soață a veteranului Ulpus Latinus, din legiunea a V-a «Macedoneană», Aufidia pare să-și fi pregătit monumentul o dată cu acel al soțului (cu care se aseamănă în toate privințele), descoperit și publicat de Pârvan în Dacia, II, 1925, p. 223, nr. 24. Data: sec. II e.n.

12. Muz. Histria, inv. nr. 389. Fragment dintr-o mare lespede funerară de calcar, ruptă sus, la stînga și jos, descoperit în campania anului 1960 în paramentul turnului mare al incintei târzii. Înconjurată de obișnuitul chenar din curpeni de viță, piatra de mormînt e împărțită în două registre printr-o cornișă împodobită și ea cu un motiv vegetal. În registrul inferior, într-un cadru adîncit, inscripție latină; în cel superior, imaginea în relief a unui legionar în picioare, din care nu s-a păstrat decît partea inferioară a trupului, de la genunchi în jos. Dimensiuni: 117 × 79 × 35 cm. Lățimea chenarului: 15 cm. Înălțimea literelor: în rîndul 1, 75 mm; în r. 2—3, 65 mm. După scris, din sec. II e.n. (fig. 12).

*D(is) M(anibus)
et memori-
ae pietati*
.....

Ruptura la stînga n-a făcut să se piardă decît chenarul: suprafața scrisă e neatinșă. — La sfîrșitul r. 2, litera R (probabil sărită de lapicid) a fost gravată în interiorul lui O. — R. 3: toate literele sînt vătămate la extremitățile inferioare, dar perfect citețe.

Traducere:

« Zeilor Mani și amintirii și pietății. . . »

Cu multă probabilitate adusă din teritoriul rural pentru a servi la ridicarea incintei târzii, spre sfîrșitul sec. al III-lea sau la începutul celui de-al IV-lea, lespede trebuie să fi aparținut vreunui din veteranii corpurilor de trupă de pe *limes*-ul dunărean, venit să se stabilească în vecinătatea Histriei, ca fostul stegar Ulpus Latinus, amintit în comentariul la nr. 10, sau fostul decurion Campanus, a cărui piatră de mormînt se publică mai jos sub nr. 14.

13. Muz. Histria, inv. nr. 130 + 279. Două fragmente dintr-o lespede de calcar tăiată în chip de *tabula ansata*, descoperite în sectorul de la sud de Terme, unul — cel din stînga — în campaniile 1923 sau 1924, cel de-al doilea în 1952. Înălțimea maximă a fragmentului din dreapta: 32 cm; lățimea ambelor fragmente: 52 cm; grosimea: 12 cm. Înălțimea literelor: 4 cm. Singur fragmentul din stînga a mai fost publicat de Pârvan, în Dacia, II, 1925, p. 230, nr. 27 (fig. 13).

— — — — *Mar[ius siue -cius]
[p]ient[i]ssim[o filio]
Crispo FIIOP...
posuit. Vixi[t annis]
XVIII. Mem[oriae]
[causa.]*

R. 1: A nu are bară orizontală. — R. 2, la început, extremitatea de jos a hastei verticale și cele două bare — inferioară și mijlocie — ale lui E, încă vizibile. — R. 5: unghiul superior al lui X bine păstrat. — Urmele unui al 6-lea rând sînt neîndoioase, dar o încercare de reconstituire ar fi lipsită de temei, cîtă vreme nu știm sigur cît se mai prelungea textul.

Traducere:

«... Marius (sau Marcius) a pus această piatră fiului său prea iubitor Crispus. . . A trăit 18 ani. Spre amintire. . .»

Piatră de mormînt a unui adolescent, după scris din a doua jumătate a sec. II e.n.

14. Muz. Histria, inv. nr. 383. Placă de calcar ruptă la dreapta și, într-o măsură mai mică, la stînga, descoperită în campania 1959, în ruinele de lîngă poarta mare a cetății. În mijloc, cadru în chip de *tabula ansata*, limitînd inscripția. Dimensiunile lespezii întregi: $84 \times 47 \times 13$ cm. Dimensiunile cîmpului scris: 39×32 cm. Înălțimea literelor: 30–35 mm (fig. 14).

D(is) H(eroibusque?) {(nferis) M(anibus)
Campanus. . .
ex decurion[e. . .]
uixit anis. . .
 5 *Asholes co[niugi] bene]*
merenti po[suit].
Auetes supe[ri?].

R. 1, după D, cît se poate judeca, un H, cu toate că în r. 5 aceeași literă are o bară orizontală întreagă și oricît de problematică ar apărea semnificația ei în acest loc. Nu-i exclusă nici o greșeală a lapicidului, în care caz ar trebui poate citit: *D(is) {(nferis) M(anibus)*. — R. 3, la sfîrșit, hasta verticală din stînga a lui N perfect vizibilă. — R. 5, la sfîrșit, O înjumătățit, dar neîndoios.

Traducere:

«Zeilor (și eroilor?) Mani, subpămînteni. Campanus, . . . fost decurion. . ., a trăit ani. . . <Soața> Asholes a pus această lespede soțului ei, care a binemeritat. Fiți sănătoși, voi cei <din lumea> de deasupra!»

Cum s-a relevat în notele critice, sigla H (dacă așa trebuie interpretate cele două haste verticale avînd între ele o frunză stilizată) se lasă anevoie descifrată în formula unde e introdusă și care — redusă la trei litere — se citește în mod obișnuit: *D(is) i(nferis) M(anibus)*. În lipsă de analogii, care nu există sau care nu-mi sînt cunoscute, soluția *H(eroibus)* mi se pare posibilă, dacă nu cu totul satisfăcătoare, *heroes* avînd în acest context înțelesul general de «făpturi semidivine din lumea subpămînteană», sau pe acela de «strămoși heroizați».

Piatra de mormînt e a unui veteran, fost *decurio* într-o trupă de cavalerie. Numele Campanus ne era pînă aci necunoscut în prosopografia histriană. Necunoscut, de altă parte, e și locul din teritoriul rural unde veteranul își avea așezarea și de unde piatra va fi fost adusă pentru a sluji ca material de construcție, cu prilejul refacerii cetății după catastrofa gotică.

De relevat e și numele soției: *Asholes*, de vădită origine greacă, dar destul de rar (un Ἀσχολος în Atena: IG, II/III²; altul, cu multă probabilitate, în Gorgippia:

IPE, II, 405). De asemenea, forma de imperativ *auetes* (pentru *auete*), precum și substantivul *supe[ri]*, în înțelesul de « oameni din lumea de deasupra » (în raport cu lăcașul morților), astfel spus: « supraviețuitori ».

Salutul pe care în acest caz li-l adresează defunctul e întrutotul analog obișnuitului: *ave uiator* (respectiv: χαῖρε παροδῖτα) de pe nenumărate pietre funerare din întreaga lume romană, în primele veacuri ale erei noastre. Pe pământul Dobrogei, paralela cea mai sugestivă din punctul de vedere al limbii și al conținutului ne-o oferă inscripția de la Pantelimonul-de-Sus publicată de Vasile Pârvan (*Ulmelum*, II 2, p. 332, nr. 3 = AA, 1915, col. 239), pe care Const. Daicoviciu o citește: *ualeates uos qui superis setis et coletes manes.. quia uos ad nos uenituri setis* (AISC, I 2, 1928—1932, p. 63—64; cf. H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960, p. 253).

15. Muz. Histria, inv. nr. 292. Lespede de calcar ruptă sus și la stînga, poate și jos, descoperită în campania 1954 în sectorul « casei romane târzii » (*Domus*). După aspect, ar putea fi vorba de una din laturile lungi ale unui sarcofag în centrul căreia — delimitat de un chenar în chip de *tabula ansata* — a fost gravată inscripția, poate cu prilejul unei refolosiri a pietrei. Dimensiunile actuale: 38 × 60 × 14 cm. Înălțimea literelor: 3—4 cm (*theta* ceva mai mic). După scris, și în special după aspectul lui M și forma cursivă a lui Ω, cel mai de vreme din prima jumătate a sec. III e.n. (fig. 15).

— — — — —
 — — — — — Υ ἀνέθε-
 [κε] ζῶν ἐαυ-
 [τω] {ἐαυτω} καὶ
 [τη] ἐαυτ]ῳ μάρμῃ
 5 [καὶ —] ΙΑΩ θυγα-
 [τρι] μνήμης
 [χάρ]ιν. Χαὶ σὺ π-
 αρωδῖτα
 [χαῖρε].

R. 1: între ANE și ΘE *uacat*, poate din pricina unui defect al pietrei. — R 2, înainte de Z, urma vagă a unei haste verticale. — R. 3: repetarea din greșală a lui EA ΥΤΩ nu surprinde într-un text atât de neglijent gravat. — R. 5, înainte de ΙΑΩ, urma neprecisă a unei litere: poate tot o hastă verticală? — R. 6: M în parte distrus, dar sigur. — R. 7: *iota* inițial încă vizibil. X, în loc de K, din vina lapicidului, care a comis și greșeala din r. 8, scriind Ω pentru O. — Cu multă probabilitate, trebuie să fi existat și un r. 9, astăzi distrus, cuprinzînd verbul χαῖρε, cerut de formularul tradițional. Excluz nu-i totuși nici ca urarea finală să fi fost din capul locului trunchiată, așa cum o citim astăzi.

Traducere:

« , încă din viață a pus <această lespede> pentru sine, pentru mama (sau bunica?) și pentru fiica sa. . . , spre pomenire. Și tu, trecătorule, <fii fericit !> ».

Întreaga înfățișare a documentului arată că e vorba de piatra de mormînt a unor oameni nevoiași, săpată de un meșter nepriceput, pe un material de nimereală. Numele defuncților s-a pierdut, dar e ușor de înțeles că, împreună cu bărbatul al cărui nume

a căzut în ruptura inițială, mormîntul adăpostea o fiică a acestuia (r. 5) și o altă persoană de sex feminin, al cărei raport de rudenie cu necunoscutul e exprimat prin termenul $\mu\acute{\alpha}\mu\eta$ (r. 4). În greaca clasică, $\mu\acute{\alpha}\mu\eta$ e tot una cu $\mu\acute{\eta}\tau\eta\rho$, dar mai tîrziu — și în special în epoca imperială — înțelesul lui obișnuit e acel de « bunică », după tată sau după mamă (cf. *Syll.*³, 844 B 5 — ca inscripția pe care o comentez din sec. III e.n.).

16. Muz. Histria, inv. nr. 152. Fragment dintr-o lespede de calcar gălbui ruptă sus, jos și la dreapta, descoperită nu se știe în ce împrejurări între 1928 și 1941. Dimensiuni: 70 × 27 × 16 cm. Înălțimea literelor: 40 mm. Deasupra textului, resturile unui relief de o tehnică extrem de rudimentară, înfățișînd doi bărbați în fața unui animal anevoie de identificat; în registrul inferior, primele rînduri ale unei inscripții aproape șterse. Deși neîndemînatec, scrisul ar putea fi din sec. III e.n., dar primitivitatea sculpturii sugerează o dată și mai recentă (fig. 16).

D(is) [M(anibus)]

Te in domo. . . .

alta sap[ientia?]

euictus E. . . .

R. 1: în stînga lui D, frunză de iederă stilizată, repetată probabil în chip simetric în dreapta lui M (astăzi căzut în ruptură). — La începutul r. 2, din pricina proastei stări a pietrei, imposibil de spus dacă prima literă e T sau N. — R. 4: prima literă ar putea fi și un F, dar contextul indică mai curînd un E; la sfîrșitul rîndului, după S, urma vagă a unei litere semănînd tot cu un E.

Textul prea mutilat nu permite o încercare de întregire, nici o traducere coerentă a celor cîteva cuvinte izolate. Două lucruri mi se par totuși sigure: în primul rînd, că ne găsim înaintea unei inscripții funerare (D din r. 1 e, din acest punct de vedere, hotărîtor); în al doilea rînd, că — judecînd după începuturile rîndurilor 2—4 — inscripția era în versuri. La aceste două fapte neîndoioase, se poate adăuga o ipoteză timidă. Întemeiați pe citirea în r. 4 a participiului EVICTVS și pe resturile reliefului, care — cu stîngăcia pe care am semnalat-o — înfățișează o scenă de vînătoare sau una de amfiteatru, am putea risca presupunerea că defunctul și-a găsit moartea fie în luptă cu o fiară, fie cu prilejul unor vînători de circ. Asemenea spectacole erau cu deosebire prețuite de publicul antic (L. Friedländer, *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms*, 10. Aufl. besorgt von G. Wissowa, Leipzig, 1922, II, p. 77—92) și, chiar din Dobrogea, ne sînt cunoscute o seamă de inscripții și de reliefuri privitoare la lupte și vînători de circ, strînse și comentate de L. Robert în lucrarea sa din 1940: *Les gladiateurs dans l'Orient grec* (cf. adăogirile lui Gh. Ștefan, *Bul. Științific*, 1948, p. 29—38). Nu trebuie exclusă, de altă parte, nici posibilitatea ca între scena figurată și conținutul epigramei să nu existe o legătură directă, ci numai una mediată, simbolică, al cărei tilc ne scapă și asupra căreia mi se pare temerar a face presupuneri.

CATALOGUE

17. Muz. Histria, inv. nr. 341. Placă de marmură ruptă în toate părțile (cu excepția unei mici porțiuni din latura stîngă), descoperită în campania anului 1959 în săpăturile din Zona sacră. Dimensiuni: 24 × 23 × 9 cm. Înălțimea literelor: 18—19 mm (fig. 17).

Χαίρ[ι]μω[ν] —————
 Ἀρτεμίδωρο[ς] —————
 Πυθίων Ἀπολ[λοδῶρου] *siue* — λονίδου]
 Διονύσιος —————
 5 Μένων Α —————
 Διονύσιος[ς] —————
 [Μ]όνημο[ς] —————
 ———— ΙΩΡ ————

R. 1, la sfârșit, hasta verticală din dreapta a lui N, urmată de o hastă înclinată spre dreapta. — La sfârșitul r. 2, încă vizibile unghiurile de sus și de jos ale lui Σ. — R. 8: singure literele reproduse, foarte citețe.

Traducere:

«... Chairemon, Artemidoros, Pythion al lui Apollodoros (sau Apollonides), Dionysios, Memnon al lui A..., Dionysios, Monimos...»

Lipsit de început și sfârșit, lipsit mai ales de jumătatea dreaptă și, prin aceasta, de patronimicele care ne-ar fi permis identificarea unora din personajele menționate în listă, — singurul lucru ce se poate spune despre fragment e că, după scris, pare să dateze din a doua jumătate a sec. II e.n.

18. Muz. Histria, inv. nr. 390. Fragment dintr-o stelă de marmură cu fronton, ruptă sus, jos și la dreapta, descoperită nu se știe când, nici unde. În mijlocul frontonului, ornament în relief, ca un buton; pe fața posterioară, reîntrebuințată, o rozetă schițată rudimentar. Cit se poate judeca, fața cu inscripția a fost folosită întâi: execuția ei e îngrijită. Dosul stelei e mai grosolan: suprafața nu pare să fi fost vreodată netezită. Dimensiuni: 20 × 17,5 × 6 cm. Înălțimea literelor: 1 cm (O egal cu celelalte) (fig. 18).

Ἀγαθῆι [Τύχηι]
 Διονύσο[υ] Καρπο-]
 φόρου ἱ[ε]ρ[ε]ῖς]
 — — — ΟΥΤΑ — — —

R. 1: din *iota* final, începutul hastei. — R. 2: ultimele litere abia vizibile, sfârșitul complet șters. — R. 3—4: vagi urme de scris, suprafața extrem de uzată.

Traducere:

«Noroc bun! Preoții lui Dionysos Dătătorul-de-roadă...»

Încă o listă de preoți ai lui Dionysos, dintr-un an pe care nu-l cunoaștem, fără îndoială din sec. II e.n. Asemenea liste s-au găsit în ultima vreme în mai multe rinduri și formularul lor ni-i acum bine cunoscut. După puținele cuvinte păstrate, și în cazul de care ne ocupăm urmau numele preoților, de obicei patru la număr. Un exemplar apropiat de al nostru ca înfățișare și conținut e stela publicată în *Histria I* (București, 1954), p. 546, nr. 22 (= Dacia, N. S., III, 1959, p. 393, nr. 1). De comparat sînt însă și celelalte texte editate în memoriul abia citat (reluat acum și în *Epigraphische Beiträge*, p. 154—177), precum și — pentru alte particularități ale cultului dionysiac la Histria în epoca romană, ori pentru concursurile muzicale organizate periodic în cinstea zeului — ale marelui *Contribuții la istoria veche a României*, p. 197—212, de completat cu studiul din BCH, LXXXIV, 1960 (II), p. 434—454 (pentru unele întregiri la liste mai vechi, vezi acum și Studii Clasice, VII, 1965, p. 297—298).

19. Muz. Histria, inv. nr. 297. Stelă de marmură ruptă sus, descoperită în campania 1954 în sectorul de sud-est al cetății. Partea inferioară, nelucrată, era destinată

să fie fixată într-o bază. Cîmpul inscripției, pe două coloane, e adîncit în raport cu chenarul care-l înconjoară. Dimensiuni (inclusiv profilele și partea nescrisă: 47 × 69 × 12 cm. Înălțimea literelor: 15 mm (în rîndurile 9—12 din col. a II-a și pe profilul inferior: 20 mm). Ultimul nume din col. I și cele două nume săpate pe marginea de jos a chenarului par a fi fost adăugate ulterior: numai aci *omicron* are forma rombică iar *sigma* e lunar. Tot aci se relevă singurele ligaturi (fig. 19).

.....	MOI.....
Βαλεντεῖνος Κάστου	Λυσίμαχο[ς] Θεοδώρου
Χαιρέας Ξενοχάρους	Καλανδίων Γλύκωνος
Ποντικός Ἑρμοδώρου	Αἰμίλιος Αἰλιανοῦ
Κάστος Πονπείου	5 Βαλέριος Ἡλίου
5 Ἀραβιανὸς Ἀραβιανοῦ	Ἄνδρων Λονγείνου
Κάστος Τερτίου	Αἴλιος Μαρτεῖνος
Μακρεῖνος Γαύκου	Παῦλος Παύλου
Κησέρνιος Ῥωμανοῦ	Ἀντίοχος Ἀσκληπιοδώ-
Παρθενοπαῖος Παλλίωνος	10 ρου τὸν τελαμῶνα ἀφι-
10 Σεραπίων Ἀπρονιανοῦ	έρωσα, γραμματεῦον-
Χρυσιανὸς Χρυσοῦ	τος Λουκίου Βρουτίου.
Ἀλέξανδρος Λουκίου	
Σουλπικιανὸς Κάστου	
Λούκιος Ἡρακλείδου	
15 Νείλων Ξενοχάρους	
Γαῦκος Γαύκου	
Κάστος Νυμφιδιανῶ	Αἴλιος Ἐλευθερίων

Col. I, deasupra r. 1, urme vagi de scris din care nu se distinge nimic. — R. 5: Ἀραβιανοῦ adîncit în raport cu restul suprafeței scrise; fără îndoială e vorba de o revenire a lapidului: patronimicul a fost șters și scris a doua oară. În tot restul inscripției citirea sigură.

În românește:

.....	MOI.....
Valentinus al lui Castus	Lysimachos al lui Theodoros
Chaireas al lui Xenochares	Kalandion al lui Glykon
Pontikos al lui Hermodoros	Aemilius al lui Aelianus
Castus al lui Pompeius	5 Valerius al lui Helios
5 Arabianus al lui Arabianus	Andron al lui Longinus
Castus al lui Tertius	Aelius Martinus
Macrinus al lui Gaukos	Paulus al lui Paulus
Caesernius al lui Romanus	Antiochos al lui Asclepiodoros am
Parthenopaios al lui Pollio	10 consacrat lespedea, secretar fiind
10 Serapion al lui Apronianus	Lucius Bruttius.
Chrysianos al lui Chryses	
Alexandros al lui Lucius	
Sulpicianus al lui Castus	
Lucius al lui Heracleides	
15 Neilon al lui Xenochares	
Gaukos al lui Gaukos	
Castus al lui Nymphidianus	Aelius al lui Eleutherion

Listă de membri ai unei asociații de caracter nedeterminat din a doua jumătate a sec. al II-lea e.n., săpată cu cheltuiala unuia din ei, Antiochos al lui Asclepiodoros, sub îngrijirea secretarului asociației, Lucius Bruttius. Oricare-i va fi fost caracterul (cu alt prilej am făcut presupunerea că ar fi vorba de o grupare muzicală, ca în cazul inscripțiilor publicate în SCIV, VI, 1955, p. 61—74; BCH, LXXXIX, 1960 (II), p. 434—454; Studii Clasice, VII, 1965, p. 301—306), ne găsim în fața unei asociații numeroase și bine organizate, dispunând măcar de un președinte (care a putut fi dărnicul Antiochos, obligat la acest act de liberalitate tocmai de poziția-i eminentă în sinul colegiului: cf. *Histria IV*, p. 596, nr. 20, col. II, r. 1—24) și de un secretar, organ indispensabil al oricărei asociații, profesionale sau religioase (cf. BCH, LXXXIV, 1960 (II), p. 442 și, în general, Fr. Poland, *Geschichte des griech. Vereinswesens*, Leipzig, 1909, p. 135 urm.).

În ansamblu, trebuie relevat numărul mare al numelor și patronimicelor de origine romană: Valentinus, Castus, Pompeius (în acest caz ortografiat *Ponpeius*), Tertius, Caesernius, Pollio, Apronianus, Sulpicianus, Aemilius, Aelianus — chiar dacă nu va fi fiind vorba de romani propriu-ziși (care n-ar fi renunțat desigur să-și însușească obșnuitele «trei nume»), ci de greci romanizați. De o mențiune specială se învrednicesc și unele nume exotice, ca semiticele *Martinus* și *Arabianus*, teoforul *Serapion*, *Neilon* (de la numele fluviului Νεῖλος, *Kalandion* (de la καλάνδαι, lat. *Calendae*) și altele. În sfârșit, nu poate fi trecută cu vederea lipsa numelor grecești de tradiție milesiană (Hegesagoras, Hippolochos, Aristagoras etc.), care constituie una din trăsăturile notabile ale inscripțiilor histriene nu numai din epoca elenistică, dar și din cea romană (cu titlu de exemplu, cf. *Histria IV*, p. 596, nr. 20, col. I, r. 19, 20, 56, 64; col. II, r. 58, 66, 71 etc.).

20. Muz. Histria, inv. nr. 300. Placă de marmură cu profile în stînga și dreapta, ruptă sus și jos, descoperită nu se știe în ce împrejurări între 1928 și 1941. Înălțimea maximă: 30 cm; lățimea: 45 cm; grosimea: 5 cm. Înălțimea literelor: 15 mm. De notat faptul că în cele câteva rînduri ale textului unele litere apar cu aspecte diferite: alături de *sigma* cu brațe paralele, *sigma* dreptunghiular și chiar lunar; *alfa* cu bara uneori dreaptă, alteori frîntă; *epsilon* normal și lunar. De asemeni, faptul că întreaga suprafață a pietrei e striată de linii paralele («réglage»), destinate să faciliteze munca lăpicidului. În sfârșit, împrejurarea că în partea dreaptă a plăcii, în dreptul rîndurilor 2—8, în spațiul liber dintre text și profil, meșterul antic a schițat o formă feminină rudimentară, pe care a uitat probabil s-o șteargă. Numeroase ligaturi. Între unele nume, puncte despărțitoare (fig. 20).

— — — — —	IOC
— — — — —	ANOC
	Ἰλαρίων Λουκίου
	Τ(ίτος) Φλ(άουιος) Οὐλπίος
5	Αἴλ(ιος) Λεισάνδρωνος
	Ἰούλιος Γεμελλεῖνος
	Αυρ(ήλιος) Ὀλύμπιος Ἀσκληπιάδου
	Κλαύδ(ιος) Οἰξτος
	Αὐρ(ήλιος) Ἀμανδος Ἀρτεμιδώρου
10	Κλαύδ(ιος) Δημήτρις Οἰξτου
	Νεικίας Οὐαλερίου ὁ καὶ Μάρκος.

R. 4: T scris în afara alinierii, probabil adăugat ulterior. — R. 11, la sfârșit, din lipsă de spațiu, ligatură ΚΟΞ.

Traducere:

«... Hilarion al lui Lucius, T(itus) Fl(avius) Ulpius, Ael(ius) al lui Leisandron, Iul(ius) Gemellinus, Aur(elius) Olympius fiul lui Asclepiades, Claud(ius) Sextus, Aur(elius) Amandus al lui Artemidoros, Claud(ius) Demetrius al lui Sextus, Nicias al lui Valerius, zis și Marcus ».

Lipsită de partea-i introductivă, această simplă listă de nume nu lasă să se înțeleagă împrejurarea când a fost întocmită, nici scopul cu care a fost săpată. Fără îndoială, documentul e legat de activitatea unei asociații, dar care va fi fost aceasta și ce rost vor fi avut în ea indivizii ale căror nume le citim, nu se poate spune. Într-un caz similar, am făcut presupunerea că măcar unele din cataloagele fragmentare pe care le întâlnim la Histria sub Imperiu ar putea fi puse în legătură cu manifestări muzicale, și mai exact cu întrecerile de coruri prilejuite de cultul lui Dionysos. Măcar că plauzibilă, ipoteza nu e singura posibilă, dacă ținem seamă de numărul mare și de importanța asociațiilor în viața religioasă și socială a Histriei din primele veacuri ale erei noastre. Ceea ce e limpede, în schimb, e că oamenii ale căror nume le citim sînt în bună parte cetățeni romani (T. Flavius Ulpius, Iulius Gemellinus, Aurelius Olympius, Claudius Sextus, Aurelius Amandus, Claudius Demetrius), sau purtători de nume romanizate (Hilarion al lui *Lucius*, Nicias al lui *Valerius*, supranumit *Marcus*). Împreună cu caracteristicile paleografice ale documentului, așa cum le-am relevat în lemmă (la care s-ar mai putea adăuga: *upsilon* cu hasta tăiată de o bară orizontală, *omega* în chip de W), această particularitate datează documentul din vremea Severilor, mai probabil din primii ani ai sec. al III-lea decît din vremea de după edictul lui Caracalla.

MILIARIII

21. Muz. Histria, inv. nr. 255. Fragment dintr-un miliariu de calcar galben, rupt în toate părțile, descoperit în campania 1952 în sectorul incintei clenistice. Dimensiuni: 10 × 30 × 7 cm. Înălțimea literelor: 4 cm (fig. 21).

[*M(arcus) Aurel[ius] Antoninus*
[*P[ontifex] Maxim[us]*]

R. 1: ligatură NT probabilă, deși extremitatea superioară a hastei drepte a lui N e acum distrusă.

Din pricina proastei stări de conservare a inscripției, nu se poate spune cu siguranță în zilele cărui împărat a fost săpată. După vagile indicații din r. 1 pot veni în discuție, cu egală îndreptățire, M. Aurelius, Caracalla și Elagabal (fiecare din ei, pe numele-i oficial: *Imp. Caesar M. Aurelius Antoninus*). Judecînd după împrejurarea că un miliariu găsit la sfârșitul secolului trecut în comuna Casapchioi (azi Sinoe), în imediata apropiere a Histriei (CIL, III, 12514), poartă numele lui M. Servilius Fabianus Maximus, guvernator al Moesiei Inferioare în anul 162 (A. Stein, *Die Legaten von Moesien*, Budapest, 1940, p. 76—77), putem face totuși presupunerea întemeiată că fragmentul nostru ar fi și el legat de activitatea aceluiași personaj. În acest caz, data lui e desigur tot 162, iar împăratul menționat în r. 1, fără îndoială posibilă, M. Aurelius Antoninus-filozoful (161—180 e.n.).

INSCRIPTIONS INÉDITES D'ISTROS

RÉSUMÉ

Après les décrets d'époque hellénistique publiés dans le fascicule précédent de *Studii Clasice*, l'auteur fait connaître une nouvelle série d'inscriptions d'Istros, destinée initialement à paraître dans le tome II de la collection *Histria. Monografie arheologica* (1er volume, Bucarest, 1954), dont la publication se fait toujours attendre.

Il s'agit en premier lieu (n°s 1—16) d'un lot d'inscriptions funéraires, grecques et latines, allant du IVe siècle av. notre ère au IIIe siècle de notre ère. Les n°s 1 et 10 (respectivement du IVe siècle avant et du IIe/IIIe siècle de notre ère) sont des épigrammes grecques restituées par Werner Peek. C'est surtout la première qui retient l'attention par son ancienneté, par sa qualité littéraire et par la beauté de la gravure; la seconde est beaucoup moins réussie, et d'ailleurs fortement endommagée. Des autres pièces de ce groupe, l'intérêt va surtout à plusieurs bases funéraires du IVe siècle, remployées, provenant apparemment d'une nécropole dont l'emplacement n'a pas encore été découvert. Quant aux épitaphes latines, avec une seule exception possible, une épigramme (?) très mutilée, — elles perpétuent le souvenir d'un certain nombre de vétérans des corps de troupe cantonnés le long du *limes*, venus s'établir sur le territoire d'Istros.

Le second groupe de textes est composé de quatre catalogues fragmentaires (n°s 17—20), dont l'un seulement (n° 18) peut être rattaché avec certitude au culte de Dionysos Karpophoros. Les trois autres (de longueurs inégales, mais toujours importants pour l'anthroponymie) proviennent d'associations dont le caractère ne saurait être indiqué avec certitude, encore qu'à l'avis de l'éditeur il pourrait s'agir de listes de vainqueurs à des concours musicaux, catégorie de documents épigraphiques assez bien représentée à Istros aux IIe et IIIe siècles de notre ère.

Le n° 21 est un milliaire très endommagé — un éclat, à peine — vraisemblablement du règne de Marc Aurèle, et plus précisément de l'administration mésique de M. Servilius Fabianus Maximus.
